

Právo na ochranu rodinného života, práva dětí v judikatuře ESLP

Eva Petrová

Kancelář vládního zmocněnce

Právnická fakulta Masarykovy univerzity

Květen 2020

Článek 8 Úmluvy

---

1. „Každý má právo na respektování svého soukromého a **rodinného života**, obydlí a korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

Základní principy interpretace

Negativní závazky státu (zásah státu do rodinného života)

- zásada legality:
v souladu s právním předpisem, dostupnost, předvídatelnost
- zásada legitimacy (čl. 8 odst. 2 Úmluvy)
národní bezpečnost, veřejná bezpečnost, hospodářský blahobyt země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrana zdraví nebo morálky, ochrana práv a svobod jiných
- zásada proporcionality
nezbytnost zásahu v demokratické společnosti

Pozitivní závazky státu (aktivní jednání státu)

- spravedlivá rovnováha mezi protichůdnými zájmy
- prostor pro uvážení (margin of appreciation)

Pojem rodina

- předpoklad existence rodiny
- faktická existence blízkých osobních vazeb
- konkrétní okolnosti případu
- vztahy mezi rodiči a dětmi
- není nutná existence manželství
- vzdálenější příbuzenské vztahy

Pojem zásah

- důkazní břemeno existence zásahu nese stěžovatel
- existence zásahu „mimo rozumnou pochybnost“
- zásah – existence samotné legislativy
- zásah – konkrétní individuální akt

Nejlepší zájem dítěte

- „rodinné“ spory jsou spory o tom, co je nejlepším zájmem dítěte
- zájem dítěte může převážit nad zájmem rodiče
- zájem rodiče nesmí ohrozit zdraví nebo vývoj dítěte
- mění se v čase – vždy je třeba zkoumat aktuální nejlepší zájem dítěte
- je žádoucí, aby odůvodnění rozhodnutí vnitrostátních orgánů vycházela z hodnocení nejlepšího zájmu dítěte
- roli hraje věk dítěte

Základní zásady judikatury ESLP

- „Pro rodiče a jeho dítě znamená právo být spolu základní prvek rodinného života. Pokud dojde k zásahu do práva na respektování rodinného života, takový zásah není v rozporu s článkem 8, pouze je-li v souladu se zákonem, sleduje-li některý nebo některé z cílů uvedených v druhém odstavci tohoto článku a je-li pro dosažení těchto cílů nezbytný v demokratické společnosti. Pojem „nezbytnosti“ znamená zásah založený na naléhavé společenské potřebě, která je zejména přiměřená sledovanému legitimnímu cíli.“
- „Hranici mezi pozitivními a negativními povinnostmi státu podle článku 8 Úmluvy nelze přesně definovat; zásady, které je třeba použít, jsou nicméně srovnatelné. Zejména je nutno v obou případech dbát na zachování spravedlivé rovnováhy mezi soupeřícími zájmy; stát má také v obou těchto případech určitý prostor pro vlastní uvážení.“

Základní zásady judikatury ESLP

- „Po odebrání dítěte za účelem jeho převzetí do péče je třeba provádět přísnější kontrolu jak dodatečných omezení, jako je omezení práv rodičů a jejich styku s dítětem, tak záruk určených k zajištění účinné ochrany práva rodičů a dítěte na respektování rodinného života. Taková dodatečná omezení totiž s sebou nesou riziko, že dojde k přerušení rodinných vztahů mezi rodiči a malým dítětem.“
- „Zásadním hlediskem je především zájem dítěte. Soud však zdůrazňuje, že tento zájem má dvě roviny: na straně jedné zaručit dítěti vývoj ve zdravém prostředí a na straně druhé zachovat vazby dítěte s jeho rodinou, ledaže tato rodina nemá o dítě vůbec zájem, protože narušení této vazby znamená odříznutí dítěte od jeho kořenů. Z toho vyplývá, že zájem dítěte znamená, že k přerušení rodinných vztahů mohou vést pouze zcela výjimečné okolnosti a že je třeba učinit vše pro zachování osobních vztahů a případně, až k tomu nastane vhodný okamžik, pro „obnovu“ rodiny.“
- *T. proti České republice, č. 19315/11, rozsudek ze dne 17. července 2014*

Základní zásady judikatury ESLP

- „Je-li prokázána existence rodinného vztahu, měl by stát v zásadě jednat tak, aby umožnil rozvoj tohoto vztahu, a měl by přijmout vhodná opatření k navázání styku mezi rodičem a dítětem. Tato povinnost však není absolutní, neboť porozumění a spolupráce všech zúčastněných osob rovněž představuje důležitý faktor. Státní orgány sice mají vyvíjet snahu, aby této spolupráci napomohly, ale jejich povinnost využít donucovacích prostředků nemůže být neomezená: musí brát ohled na zájmy, práva a svobody dotčených osob a zejména na nejlepší zájem dítěte a jeho práva. Zejména pak článek 8 Úmluvy neumožňuje v zájmu rodičů přijímat tato opatření, pokud by poškodila zdraví a vývoj dítěte. Rozhodující je fakt, zda vnitrostátní orgány přijaly všechna nezbytná opatření, která na nich bylo možno rozumně požadovat s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu.“
- *Novotný proti České republice, č. 33920/05, rozhodnutí ze dne 6. listopadu 2006:*
- „Vnitrostátní soudy respektovaly právo stěžovatele na styk s nezletilým synem a svoje opatření přijatá za asistence opatrovníka nezletilého konzultovaly s odborníky. Stěžovatel však neprokázal dostatečnou vnímavost a přispěl k obtížím, se kterými se soudy potýkaly při zkoumání rovnováhy mezi rozdílnými zájmy. Stěžovatel odmítal spolupracovat s odborníky.“

Základní zásady judikatury ESLP

- „Rozhodnutí o převzetí dítěte do péče je třeba v zásadě považovat za dočasné opatření, které má být ukončeno, jakmile to okolnosti umožní, a že provádění jakéhokoliv opatření musí být v souladu s konečným cílem, jímž je znovu spojit biologického rodiče s dítětem. Existuje zvýšené riziko, že déletrvajících přerušení kontaktu mezi rodiči a dítětem nebo příliš velké časové intervaly mezi jejich jednotlivými setkáními ohrozí každou vážnější snahu pomoci stěžovatelům překonat obtíže, které nastaly v jejich rodinném životě.“
- „Pozitivní povinnost přijmout opatření s cílem usnadnit sloučení rodiny, jakmile to jen bude možné, mají vnitrostátní orgány již od počátku období, kdy došlo k převzetí dítěte do péče a tato povinnost se stává s postupem času naléhavější, je však omezena péčí o nejlepší zájem dítěte. Je-li patrné, že je tento zájem kontaktem s rodiči ohrožen, musí vnitrostátní orgán zachovat spravedlivou rovnováhu mezi zájmy dítěte a zájmy rodičů.“

Základní zásady judikatury ESLP

- „Státy jsou povinny zorganizovat svůj soudní systém tak, aby vyhověly požadavkům na přiměřenou délku řízení, a vytvořit nástroje, které umožní vyřizovat případy týkající se nezletilých dětí s nejvyšší rychlostí, navzdory napětí panujícímu mezi rodiči.“
- „Pokud jde o umožnění styku rodiče s dítětem, nejde o povinnost na výsledek, nýbrž o povinnost učinit veškeré kroky, které lze po státu rozumně požadovat, aby výkon práva styku rodiče s dítětem usnadnil. Nejde tedy o povinnost dosáhnout určitého výsledku, ale pouze povinnost vynaložit k tomu prostředky. Národní soudy totiž nejsou všemohoucí, a to zejména v případech, kdy se v oblasti rodinného života dostávají do střetu s rodiči, kteří nejsou schopni překonat své negativní postoje vůči sobě navzájem a nedbají zájmů vlastního dítěte. “

Svěření dítěte do péče a právo na styk s dítětem

- citlivé právní spory
- nejlepší zájem dítěte – průběžné hodnocení
- negativní postoj druhého rodiče
- syndrom zavrženého rodiče
- efektivní prosazení práva rodiče na styk s dítětem
- nepřiměřená délka řízení
- úprava pouze předběžným opatřením
- zákaz styku jako poslední řešení

Svěření dítěte do péče a právo na styk s dítětem

- *Prodělalová proti České republice, č. 40094/08, rozsudek ze dne 20. prosince 2011*
- *Bergmann proti České republice, č. 8857/08, rozsudek ze dne 27. října 2011*
  - pozitivní povinnosti státu – zachování rodinné vazby mezi rodičem a dítětem
  - povinnost státních orgánů přijmout všechna opatření za účelem respektování rodičovských práv stěžovatelů
  - plynutí času a pasivita státních orgánů
  - porušení článku 8 Úmluvy
- *Drenk proti České republice, č. 1071/12, rozsudek ze dne 4. září 2014*
  - nevhodné chování stěžovatele otce k dítěti
  - odmítání styku s otcem ze strany dítěte, zdravotní problémy dítěte
  - neporušení článku 8 Úmluvy

Odebrání dítěte z péče

- citelný zásah, krajní řešení („a measure of last resort“)
- dostatečně závažné důvody – důvodem nemůže být pouze možnost umístit dítě do prostředí vhodnějšího pro jeho výchovu
- povinnost státu přijmout veškerá opatření za účelem sloučení rodiny – omezení musí trvat jen nezbytně nutnou dobu
- roli hraje četnost kontaktů rodičů s dětmi po odebrání – v opačném případě hrozí odcizení dětí
- při posuzování zainteresovaných zájmů hraje roli i věk dítěte
- po určité době může zájem dítěte nad setrváním v novém prostředí převážit nad zájmy biologických rodičů na sloučení rodiny

Odebrání dítěte z péče

- *T. proti České republice, č. 19315/11, rozsudek ze dne 17. července 2014*
  - umístění nezletilého dítěte do péče Klokánku
  - porušení článku 8 Úmluvy
- *Havelka a ostatní proti České republice, č. 23499/06, rozsudek ze dne 21. června 2007*
  - umístění do ústavní péče
  - porušení článku 8 Úmluvy
- *Wallová a Walla proti České republice, č. 23848/04, rozsudek ze dne 26. října 2006*
  - umístění do ústavní péče
  - porušení článku 8 Úmluvy

Rozdělení sourozenců

- dostatečně odůvodněná rozhodnutí
- roli hrají kontakty sourozenců po rozdělení
- *Kutzner proti Německu, č. 46544/99, rozsudek ze dne 10. července 2002:*
- Dvě sestry rozděleny do dvou pěstounských rodin, což Soud shledal jako „přítěžující okolnost“, poukázal na to, že děti byly odebrány rodičům a nadto rozděleny do různých pěstounských rodin. Současně vnitrostátním orgánům vytkl, že děti nebyly v žádné fázi řízení soudem vyslechnuty. Roli hrál rovněž nízký věk dětí, který rovněž způsobil odcizení dětí od rodičů a mezi sebou navzájem.

Kontakt dítěte se širší rodinou

- Soud připouští existenci rodinného života mezi prarodiči a vnoučaty, pokud mají silné rodinné vazby, nemusí spolu bydlet, postačuje častý kontakt
- rodinné pouto mezi dětmi a rodiči je silnější než rodinné pouto mezi dětmi a prarodiči
- pokud se dítě ocitne bez rodičovské péče, prarodiče mohou být oprávněni požadovat jeho svěření do své péče
- *Kruškić a ostatní proti Chorvatsku, č. 10140/13, rozsudek ze dne 25. listopadu 2014*
- *Hokkanen proti Finsku, č. 19823/92, rozsudek ze dne 23. září 1994*
- *G. H. B. proti Spojenému království, č. 42455/98, rozsudek ze dne 4. května 2000*

Náhradní rodinná péče

- [M. L. proti Norsku](#), č. 43701/14, rozsudek ze dne 7. 9. 2017
- Fakta případu:
  - Dítě narozené v r. 2008 umístěno v r. 2010 do péče babičky
  - Dítě narozené v r. 2012 v témže roce umístěno do pěstounské péče mimo rodinu
  - Vyšší věk babičky, špatná spolupráce rodiny s úřady
  - Umístění dítěte pěstounům mimo rodinu bylo v jeho nejlepším zájmu
  - Zápory umístění do rodiny převažovaly nad jeho výhodami
  - Umístění dítěte do péče pěstounů mimo rodinu, ačkoli zájem babičky o pěstounství

Náhradní rodinná péče

- [M. L. proti Norsku](#), č. 43701/14, rozsudek ze dne 7. 9. 2017
- Odůvodnění rozhodnutí ESLP:
- Úřady zvažovaly umístění mladšího dítěte do péče rodiny
- Přizváni odborníci, zranitelnost mladšího dítěte, nepozornost, ADHD
- Vyšší věk babičky, která měla v pěstounské péči starší dítě
- Špatný vliv matky na dítě, což by mělo vliv na zvyknutí si dítěte u pěstounů
- Pěstounství mladšího chlapce by mohlo ovlivnit pěstounství staršího chlapce
- Nevýhody společného bytí sourozenců u babičky převážily nad výhodami sourozeneckého vztahu
- Změna umístění nesla riziko újmy
- Neporušení čl. 8 Úmluvy

Osvojení

- Úmluva negarantuje právo na osvojení
- Osvojení bez souhlasu biologických rodičů je možné jen za výjimečných okolností
- Klasický přezkum negativních povinností a pozitivních závazků
- Legalita, legitimita, proporcionalita
- Vztah mezi adoptovanou osobou a adoptivním rodičem může zakládat rodinný život ve smyslu Úmluvy ([*Pini a ostatní proti Rumunsku*](#), č. 78028/01 a 78030/01, rozsudek ze dne 22.6.2004)
- Vztah Úmluvy a mezinárodních úmluv o osvojení ([*Pini a ostatní proti Rumunsku*](#), § 139 a 140)

Mezinárodní únosy dětí

- Vztah Úmluvy a Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí a Úmluvy o právech dítěte
- Spravedlivá rovnováha mezi dotčenými zájmy
- Nejlepší zájem dítěte je zásadní
- Rodiče musí mít adekvátní příležitost účastnit se rozhodovacího procesu
- Rozhodnutí (zejména to o nenavrácení, výjimky z pravidla návratu) musí být dostatečně odůvodněno – procesní závazky státu ([X proti Lotyšsku](#), § 106 a 107)
- Překročení lhůty šesti týdnů pro rozhodnutí musí být dostatečně odůvodněno
- Efektivní a urychlené vykonávací řízení

Mezinárodní únosy dětí

- *Macready proti České republice, č. 4824/06 a 15512/08, rozsudek ze dne 22.dubna 2010*
  - mezinárodní únos dítěte do České republiky, aplikace Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí
  - nejlepší zájem dítěte, délka řízení o navrácení, Soud kritizoval vnitrostátní soudy mj. za to, že si nevyžádaly pomoc sociálních orgánů a odborníků
  - porušení článku 8 Úmluvy
- *Hromádka a Hromádková proti Rusku, č. 22909/10, rozsudek ze dne 11. prosince 2014*

Otázky

- *1. Jak byste popsali nejlepší zájem dítěte?*
- *2. Jak byste charakterizovali mezinárodní únos dítěte?*
- *3. Má stát dle článku 8 Úmluvy pozitivní povinnost chránit rodiče, jemuž druhý rodič brání ve styku s dítětem?*
- *4. Garantuje Úmluva právo na osvojení?*
- *5. Je rozdělení pětičlenné sourozenecké skupiny do tří pěstounských rodin porušením Úmluvy?*

Děkuji za pozornost

Eva Petrová

kancelář vládního zmocněnce

epetrova@msp.justice.cz